

НАСИЛИЕ В ИМЕТО НА ЧЕСТТА

Резюме на доклад с резултатите от проведено проучване сред експерти чрез дълбочинни интервюта

Възложител: Център за развитие
на устойчиви общности

Изпълнител: Сдружение
„Корективи“

април 2020 г.

Настоящото резюме на доклад е част от *Национално представително изследване на населението на основата на преки лични интервюта и дълбочинни интервюта с експерти* по Проект АСФ/13 „Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект“ е създадено с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на ЕИП 2014-2021 г. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Център за развитие на устойчиви общности и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на ФМ на ЕИП и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проектът "Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект" се изпълнява с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП.
www.activecitizensfund.bg

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

Център за развитие на устойчиви общности

ул. „Петър Парчевич“ 37Б, гр. София
gpf.bulgaria@gmail.com

Съдържание

I. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОУЧВАНЕТО	4
1. Цели на проучването	4
2. Подбор на експерти за провеждането на дълбочинните интервюта.....	5
3. Профил на експертите.....	5
II. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО С ЕКСПЕРТИТЕ.....	8
1. Разбиране на експертите за насилие в името на честта.....	8
2. Оценка на специалистите за разпространението на насилието в името на честта в България.....	10
3. Професионален опит на експертите със случаи на насилие в името на честта в България.....	12
4. Добри практики и начини на превенция на форми на насилие в името на честта в България.....	14

I. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОУЧВАНЕТО

1. Цели на проучването

Като част от дейностите по проект АCF/13 „Противодействие на злоупотребите в името на честта в социален и правен аспект“, изпълняван в рамките на Фонд „Активни граждани“ по Финансовия механизъм на ЕИП 2014-2021г., Център за развитие на устойчиви общности възложи на Сдружение „Корективи“ провеждането на национално представително изследване на населението на основата на преки лични интервюта и дълбочинни интервюта с експерти.

Настоящото резюме обобщава резултатите от проведените дълбочинни интервюта с експерти.

Основните цели на проучването сред експерти са следните:

- Да се **установи какво разбират експертите** под „насилие в името на честта“;
- Да се **открийт рискови фактори** за разпространението на злоупотребите в името на честта в България;
- Да се **покаже каква е оценката на специалистите относно нивото на разпространение на феномена в страната**, както и да се опише **социално-демографският профил на рисковите групи** за подобен тип злоупотреби;
- Да се **изследва мнението на експертите за взаимодействието, запознатостта и подготвеността им** за работа върху случаи на насилие в името на честта;
- Да се **обобщят препоръките на специалистите по отношение на законодателството в България**, касаещо форми на злоупотреби, свързани с насилие в името на честта.

2. Подбор на експерти за провеждането на дълбочинните интервюта

Подборът на експерти за провеждане на дълбочинните интервюта се извърши в следната последователност:

- Идентифициране на ключови институции и гледни точки към проблема;
- Създаване на база данни с контакти на експерти, работещи по случаи на насилие в името на честта;
- Изпращане на официални запитвания за съдействие към държавни институции, в случай че идентифицираният експерт работи в държавна структура с отношение към проблема;
- Осъществяване на контакт с идентифицираните експерти и уговаряне на интервю.

На експертите, с които беше установен контакт, им бяха предложени три начина за провеждане на интервюто:

- на място, лице в лице;
- по телефона – най-предпочитаният вариант от експертите;
- чрез изпращане на писмени отговори.

В случай на отказ или липса на отговор от страна на определен експерт, се извърши замяна с други специалисти, които са идентифицирани като релевантни от изследователския екип или с такива, които са препоръчани от други експерти, с които вече е проведено интервю.

3. Профил на експертите

Дълбочинните интервюта с експерти се проведеха в периода 27 февруари–25 март 2020г посредством гайд с обособени тематични

блокове. Гайдът беше предварително съгласуван с Възложителя, преди екипът по проекта да пристъпи към теренната работа.

Проведени бяха интервюта с 24 експерти, работещи по случаи на насилие в името на честта или имащи отношение към темата.

Таблицата по-долу резюмира профила на интервюираните специалисти в рамките на проучването.

Институция/ организация	Позиция на експерта/ експертите	Брой интервюирани експерти
МВР	Полицейски инспектори	5
АСП	Социални работници в Отдел „Закрила на детето“ в Централно управление и регионална дирекция „Социално подпомагане“	2
Международна организация в областта на миграцията, офис в София	Психолог, работещ с бежанци	1
Адвокати със собствена практика или работещи в неправителствени организации	по случаи на домашно насилие, трафик на хора и форми на насилие в името на честта	4
Учители в средни училища	в гр. Кърджали и гр. Смолян, работещи с деца от турски и ромски етнос	2

Национална мрежа на здравните медиатори	Здравни медиатори	2
Неправителствени организации, работещи с бежанци и търсещи международна закрила в България		2
Неправителствени организации, работещи с роми по здравни въпроси		2
Представител на кризисен център, работещ с жертви на домашно насилие	Психолог	1
Академични изследователи в областта на историята и социалната антропология	Изследовател на арменската и на мюсюлманските общности в България	2
Онлайн медия, занимаваща се с теми със социална насоченост и гражданско общество	Журналист	1
Общ брой интервюирани експерти по проекта		24

II. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО С ЕКСПЕРТИТЕ

1. Разбиране на експертите за насилие в името на честта

- Понятието „насилие в името на честта“ е сравнително нова концептуална рамка за осмисляне на определени форми на жестокости или злоупотреби, които се легитимират с традиции и културни норми. **Настоящото проучване установява, че експертите нямат единна позиция по отношение на това какви феномени се включват в понятието „злоупотреби в името на честта“.**
- Интервюираните специалисти разглеждат като форми на насилие в името на честта широка палитра от явления – както психически прояви (социална изолация, психологически тормоз, контрол над сексуалната активност на член от семейството, изнудване заради зестра), така и физически принуди и жестокости като принудителен брак, изнасилване, различни форми на сексуално насилие, генитално осакатяване на жени, трафик на хора и убийство на честта.
- Понятието „насилие в името на честта“ обобщава в себе си различни по характер злоупотреби. Според движещия мотив за извършването им, условно можем да ги разделим на два вида – с цел превенция на нежелано поведение или с цел санкция на действия, които вече са нарушили семейната чест. „Превантивните“ форми на насилие в защита на семейния морал основно включват ранните принудителни бракове и контрол на сексуалността. За разлика от тях, някои от санкциониращите проявления на насилието в името на честта се характеризират с голяма степен на жестокост като убийства или генитално осакатяване. **Тези два вида злоупотреби предполагат различни стратегии за борба. Докато при проявите на насилие с цел превенция от първостепенно значение са**

информационните кампании за повишаване на общественото съзнание, то при формите на насилие с цел санкция, водещи следва да бъдат наказанията за извършеното насилие.

- **За успешната борба със злоупотребите в името на честта в страната важна предпоставка е експертната общност да осъзнае спецификите при това насилие.** Позитивен е фактът, че според мнозинството от интервюираните експерти има ясни разграничителни линии между домашното насилие и насилието в името на честта. Въпреки това специалистите от институциите, работещи на терен, като цяло не са запознати с насилието в името на честта и не са в състояние да идентифицират подобни случаи в практиката си. **Добра практика в тази насока би било взаимодействие с институциите и по-специално структурите на полицията, АСП и здравните медиатори, за да се постигне по-висока информираност сред тези специалисти.**
- Най-големи разногласия между експертите предизвикват ранните принудителни бракове и по-„невидимите“ форми на насилие в името на честта – физически принуди или психически натиск или насилие. Същевременно, според оценките на експертите ранните принудителни бракове и свързаните с тях злоупотреби като контрол на сексуалността, психологически тормоз и др. в България са най-разпространената форма на насилие в името на честта. **Следователно, сред експертната общност следва да се изгради по-широк консенсус и информираност за насилствеността в тези бракове. В противен случай поради различната позиция на експертите ранните принудителни бракове могат да се окажат „препъни камък“ в битката с насилието в името на честта в България.**
- Нарастващият брой случаи на насилие в името на честта, включващи и други държави освен България предполагат работата по превенция на „по-невидимите“ форми на насилие в

името на честта, за да не се стигне до по-тежките проявления като трафика на хора.

- Тъй като насилието в името на честта е културно обусловено, експертите много по-лесно го дефинират и идентифицират, когато говорят за други държави или социални групи, които не са присъщи за България – страните от Близкия Изток, Африка, търсещите международна закрила в България. **Това показва и колко трудно е да се води борба с подобен тип насилие. Като живеещи в определено общество, хората са в много по-ниска степен склонни да разпознават злоупотребите в името на честта сред социалните групи и културните традиции на обществото, в което живеят.**
- Ако при борбата с подобен тип насилие не се постави ясен фокус върху по-разпространените форми и злоупотреби и не се работи директно с рисковите групи, съществува риск да се подцени неговата сериозност в обществото. **Затова следва да се изработят стратегии за борба с формите на насилие на честта, срещащи се в страната.** Така например, за България проблем представляват ранните насилствени бракове, а не заливане с киселина поради посрамване на семейната чест.

2. Оценка на специалистите за разпространението на насилието в името на честта в България

- Макар и като цяло да се въздържат от изказване на твърда позиция, **повечето от интервюираните експерти са на мнение, че злоупотребите в името на честта в страната не са широко разпространени, а са по-скоро присъщи на затворени и маргинализирани социални групи. Две подобни рискови групи са ромската общност, бежанците и търсещите закрила лица в България.** Момичетата между 16 и 18 годишна възраст от подобни затворени, изолирани и

маргинализирани общности са в най-голям риск да пострадат от насилие в името на честта, следвани от непълнолетните и малолетните лица и икономически зависимите жени.

- Интервюираните експерти са единодушни, че **мъжките фигури в семейството – баща, брат, понякога съпруг, са основните извършители на актове на насилие в името на честта.** Често се споменава и свекървата като насилник, тъй като е преминала през подобни жестокости в своята младост и ги е интернализираща като норма. При ранните принудителни бракове, при които единият или дори двамата партньори са непълнолетни или малолетни, отговорност следва да се търси от родителите и от двете страни.
- **Експертите в проучването разглеждат последиците за жертвата от преживяното насилие в името на честта само в индивидуален план – като намалени социални шансове в живота.** За разлика от домашното насилие, не се прави връзка с въздействието на злоупотреби в името на традицията на обществено ниво – напр. чрез отпадане от пазара на труда на определени социални групи, по-големи разходи за здравеопазване, социални услуги и пр. Това отново **показва културните измерения на феномена и колко е трудна борбата с подобни злоупотреби, когато се мислят само като имащи негативно влияние върху индивида.**
- Същевременно, експертите на терен споделят за положителни трансформационни процеси в самите общности, в които се среща насилие в името на честта. Подобни събития са породени от опит в чужбина или запознаване с друг начин на живот, различен от този, с който индивидът от общността е свикнал. **Именно затова трябва да се работи за представянето на нови модели на поведение за представителите на рисковите групи. Това може да играе ролята на предпоставка за промяна на нагласите към насилие в името на честта.**

3. Професионален опит на експертите със случаи на насилие в името на честта в България

- Опитът на интервюираните експерти със случаи на насилие и злоупотреби, породени от морални, общностни и други подбуди може да бъде разглеждан на две нива. Тежките случаи, при които има опит за отнемане на човешки живот или осакатяване са минимален брой и се свързват повече с бежанците и то с живота, който са водили преди да дойдат в България. Далеч по-голям е опитът на експертите по отношение на ранните бракове / съжителство, които са част от традицията при някои групи роми.

Може да се очаква увеличаване в броя и тежестта на случаите на насилие в името на честта при увеличаване на броя на мигрантите в България, които произхождат от култури, при които насилието, основано на честта, е норма.

Концентрирането на усилията върху преодоляване на най-разпространената форма на насилие, основано на общностни подбуди у нас – ранните бракове – би постигнало положителен ефект върху живота на най-голям брой хора.

- Начините, по които информацията за насилие достига до експертите, са чрез непосредствен контакт с жертвата и чрез получаване на сигнал. Непосредственият контакт и наблюдение позволяват по-ранна реакция, докато при сигналите водещ е институционалният подход.

Включването на хора от общността като длъжностни лица (здравни медиатори, учители), имащи отношение и с проблемите на насилието в името на честта значително би подпомогнало по-ранното откриване на тези случаи. Така по-лесно ще се спечели доверието и подкрепата на самата общност.

- Интервюираните експерти споделят, че разпознават жертвите на насилие в името на честта чрез три типа индикатори – поведенчески (рязка промяна в държанието, ограничаване или спиране на социалните контакти, мълчаливост и нежелание да се споделя, закъсняване за работа или спиране посещаването на училище); психологически (интровертност, безсъние, кошмари, страхови неврози, панически атаки); физически травми (често случващи се и неубедително обосновавани).

Доброто познаване на индикаторите за идентифициране на жертвите на насилие позволява изготвянето на въпросници, чек листове и други материали, които биха подпомогнали работата в тази сфера.

- Обособяват се три нива на реакция при тези случаи – вътрешна (в рамките на самата структура), в сътрудничество с неправителствени организации и с държавните институции.

Като проблемни се очертават по-тежките случаи на насилие, тъй като за тях няма достатъчно добри практики поради минималния им брой и липсата на опит.

Разработването и въвеждането на чек лист за оценка на риска значително би подпомогнало работата на полицията.

- Действията, чрез които се помага на жертвата, включват правна, материална, психологическа и образователна помощ. Често те вървят ръка за ръка и целят комплексно преодоляване на проблема.
- Пречките, с които се сблъскват експертите, са процедурни, законодателни и личностни.

Мерки за ограничаването на ранните бракове са съкращаване във времето за реакция при идентифицирането на подобни случаи и приемането в

законодателството на по-високи наказания за извършителите.

4. Добри практики и начини на превенция на форми на насилие в името на честта в България

- Превенцията преминава през два ключови фактора – информираност и образование. Информираността трябва да бъде насочена към цялото общество, към институциите и служителите, ангажирани с тези проблеми, към маргинализираните групи, към родителите, към потенциалните жертви и насилници. **Получаването на образование значително ограничава възможностите за ранните принудителни бракове и другите форми на насилие.**
- Работата с извършителите включва промяна в мисленето и ценностите. Това е възможно чрез по-меки форми, включващи образователни елементи и информиране за законодателството и възможните санкции, както и по-твърди форми като изтърпяване на по-тежки наказания.
- Оценките за нивото на подготовката на работещите по такива случаи са различни. Въпреки това, общо е констатирането на **необходимостта от повече обучения, обмяна на опит, изготвяне на помощни материали.**
- Законодателството в България се оценява от интервюираните експерти преобладаващо положително. Критики има, но те са насочени повече към изпълнението на законите, отколкото към тяхното качество. **Основните конкретни предложения за законодателни промени са свързани с по-строгите наказания при ранните бракове и приемането на Истанбулската конвенция за ограничаване на домашното насилие.**